

עיונים לשבת פרשת מטות מסעי עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

הפרת נדרים

הרב שאולי גרינפלד

בשר טלה - טעון כפרה וסליחה, המתכוון לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר חזיר - על אחת כמה וכמה!".

הגמרא מתייחסת אל הפסוק השלישי, ומסבירה שמדובר באשה שבעלה הפר את נדרה, אלא שהיא לא ידעה מכך, ולפי מחשבתה, עברה על נדרה. היה מקום לחשוב, שכיון שהתברר שבעלה כבר הפר את הנדר, הרי שלמרות כוונתה הרעה, אין בידה עוון כלל - חידשה התורה שאין זה כך, אלא עליה לחזור בתשובה, ולבקש מה' שיסלח לה.

הגמרא עצמה, טעונה הסבר. כאמור, התורה חזרה שלוש פעמים על כך שה' יסלח לאשה. הגמרא התייחסה רק לפסוק השלישי. מדוע הגמרא לא שאלה על כל הפסוקים יחד, או לפחות הסבה את דבריה כבר על הפסוק הראשון?

הרא"ש בפירושו לדברי הגמרא³, עמד על הערה זו, וכתב:

"ואיכא [למימר] דהא קרא עדיפא ליה לאתווי, משום דאשתו כגופו דמיא וקצת ברור לה שהפר לה ביום שמעו, ואפילו הכי צריך כפרה. אבל בתו לא ברור לה כולי האי שאביה הפר לה. וקרא מציעאה נמי איירי בנערה המאורסה שאביה ובעלה מפירין נדריה ולא ברור לה כולי האי. והשתא נמי ניחא דצריכי הני שלושה קראי".

הרא"ש כתב, שאשה נשואה בטוחה בכך שבעלה אוהב אותה ורוצה בטובתה, ולכן ברור לה שהוא יפר את נדריה. כיון שכך, היא מרשה לעצמה לעבור על הנדר, עוד לפני שהיא יודעת שבעלה כבר הפר, מתוך הנחה שאין לחשוש שהיא עושה מעשה איסור. לעומת זאת, בת אינה יכולה להיות בטוחה שאביה אכן יסכים להפר את נדריה, ולכן מצופה ממנה יותר שלא לעבור על נדרה לפני יודעת שכבר היתה הפרה. לאור הקדמה זו, נוכל להבין את הפסוקים ואת

פרשתנו פותחת¹ בהלכות נדרים, ומאריכה בדיני הפרת נדרים, על ידי האב והבעל. מקריאת הפסוקים ועיון בפירוש רש"י, אנו מוצאים שלושה מצבים בהם תתיכן הפרת נדרים: א. בת שאביה מפר לה. ב. ארוסה, שאביה ובעלה מפירים נדריה. ג. נשואה, שבעלה מפר נדריה. בהתאמה לשלושת המצבים, התורה חוזרת שלוש פעמים על כך שבעקבות ההפרה ה' יסלח לאשה:

בפסוק ו: "ואם הניא אביה אתה ביום שמעו כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום, וה' יסלח לה" כי הניא אביה אתה".

ובפסוק ט: "ואם ביום שמע אישה יניא אותה והפר את נדרה אשר עליה ואת מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה וה' יסלח לה".

ובפסוק י"ג: "ואם הפר יפר אתם אישה ביום שמעו כל מוצא שפתיה לנדריה ולאסר נפשה לא יקום אישה הפרם וה' יסלח לה".

אריכות דברים זו, מעוררת שתי שאלות: א. מדוע צריכה התורה ללמד את אותו עניין שלוש פעמים. ב. מה עניינה של סליחה זו? הרי אם האשה עברה על הנדר לפני ההפרה - ההפרה אינה מתקנת את החטא. ואחר ההפרה, כבר מותר לה לכתחילה לעשות כרצונה!

הגמרא במסכת נזיר², עומדת על שאלתנו השנייה:

"תנו רבנן: 'אישה הפרם וה' יסלח לה' - באשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה הכתוב מדבר, שהיא צריכה כפרה וסליחה. וכשהיה מגיע רבי עקיבא אצל פסוק זה היה בוכה: ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו

בד"ה א[י]שה הפרם.

דברי הגמרא:

בתימן חובר מדרש על התורה, על ידי רבי דוד בן רבי עמרם עדני, שנקרא מדרש הגדול. מדרש זה, מבוסס על מדרשי חז"ל, שחלקם לא הגיעו לידינו, וכן על דברי הרמב"ם. במדרש הנ"ל, על פסוק ו', הביא את דברי הרמב"ם⁶:

"הפר ולא ידעה, והזידה ועברה עליה, מנין שהיא פטורה, תלמוד לומר 'וה' יסלח לה'".

ואילו בפסוק י"ג, הביא את הסיפור על רבי עקיבא:

" 'אישה הפרם וה' יסלח לה'. במה הכתוב מדבר, באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה, והיא לא ידעה שהפר לה, והיתה שותה ביין ומיטמאה למתים. וכשהיה רבי עקיבה מגיע אצל פסוק זה היה בוכה ואומר, ומה מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, אמרה תורה צריך כפרה וסליחה, מי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר, על אחת כמה וכמה".

ולכאורה נראה שדבריו סותרים זה את זה: בפסוק ו' סבר כמו הרמב"ם, שודאי שהאשה חטאה, ומה שנחדש הוא שהיא פטורה ממלקות, ואילו בפסוק י"ג נקט שהחידוש הוא שהאשה נחשבת בכלל לחוטאת, וצריכה לבקש כפרה!

אמנם, לפי מה סברת הרא"ש, דברי המדרש הגדול מבוארים:

בפסוק ו' מדובר בבת שזקוקה להפרה של אביה, ואם כן אסור היה לה לסמוך על כך שהוא יחליט להפר לה, והרי שהיא פושעת, וודאי שעליה לבקש מחילה. ועל כך חידשה התורה, שלמרות פשיעתה, אינה חייבת מלקות. ואילו בפסוק י"ג מדובר באשה נשואה, שיודעת שבעלה אוהב אותה ויעשה כל שביכולתו בכדי שלא תיכשל באיסור, שהרי אשתו כגופו, ולכן היתה בטוחה שבעלה הפר לה, ולא חיכתה לשמוע זאת בפירוש. אשה כזו, היה מקום לומר שכלל אינה נחשבת לפושעת, ועל כך חידשה התורה באמרה 'וה' יסלח לה', שאף היא צריכה תשובה וכפרה.

שני הפסוקים הראשונים, עוסקים באשה שזקוקה להפרת אביה. כאשר אשה כזו עברה על נדרה לפני שנודע לה מההפרה, היא נהגה בפשיעה, אין חידוש גדול כל כך בכך שעליה לשוב בתשובה. אך בפסוק השלישי, יש לאשה התנצלות שאמנם עוד לא נאמר לה שהנדר הופר, אבל היא סמכה על בעלה שלא יניח לה להיכשל בחטא, ואם כן אולי אי אפשר לראות בה חוטאת ופושעת, באה התורה וחיידשה שגם היא צריכה לחזור בתשובה ולבקש מה' מחילה.

בשונה מהגמרא, בספרי⁴ מובאים הדברים על הפסוק הראשון:

" 'ואם הניא אביה אותה', איני יודע הנאה זו מה היא... 'וה' יסלח לה', הרי שנדרה ובטלו בלבו והלכה ועשתה מזידה מנין שצריכה סליחה תלמוד לומר: 'וה' יסלח לה'".

וכן בפירוש רש"י מובאים הדברים בפס' ו, ואף ברמב"ם בהלכות נדרים⁵:

"נדרה והפר לה האב או הבעל והיא לא ידעה שהפר ועברה על נדרה או על שבעתה בזדון הרי זו פטורה ואף על פי שנתכוונה לאיסור, הואיל ונעשה ההיתר - פטורה. ועל זה נאמר: 'וה' יסלח לה' כי הניא אביה אותה, ומכין אותה מכת מרדות מפני שנתכוונה לאיסור".

בהתבוננות בדברי הרמב"ם, נראה שישנו הבדל גדול בין מה שהרמב"ם למד מהפסוק, לבין מה שלמדו הגמרא והספרי: בגמרא ובספרי הפסוק מחדש שהאשה צריכה סליחה וכפרה, למרות שהיא לא באמת שעשתה איסור, ועל כך הובא הסיפור על רבי עקיבא שבכה ואמר שמכאן נלמד קל וחומר למי שהתכוון לעלות בידו בשר חזיר. ואילו ברמב"ם מבואר שמהפסוק נלמד שהיא פטורה ממלקות למרות שהיתה מזידה. הרי שלפי הרמב"ם גם ללא שהיה הכתוב 'וה' יסלח לה', היינו יודעים שהיא צריכה כפרה, אלא שהיינו חושבים שהיא חייבת אפילו מלקות, והפסוק היקל עליה ולימד שאינה חייבת. וכבר עמד על בחידושי מרן הרי"ז הלוי על הרמב"ם שם.